

Namn att minnas

Olle Karleby

Hej, kamrater, låt oss stämma in i vårens revelj, med unga friska strupar! Låt oss sjunga hymner till livet! Ty livet är skönt om våren. Det är bara de gamla kutiga borgargubbarna, som ängslas och skakar och sveper sina pälsar än hårdare omkring sig, när vårvindarna börjar spela om knutarna och vintern får packa sina kappsäckar och ge sig av till nordpolen. Hejsan, borgare, följ er broder vintern! Här finns unga viljor, som skall sköta visorkestern, då ni går bort.

Ja, vem kan ha komponerat denna friska, röda kampmelodi? Det är faktiskt inte styrelseordföranden i Trygg-Hansa, men näst intill. Det är en nittonårig typograf som sedermera skulle kalla sig Karleby och göra detta namn berömt i den svenska socialdemokratins historia. Det var Nils Karleby, Olle Karlebys far.

Det finns få gestalter i den unga svenska socialdemokratins annaler, som omtalas med sådan aktning, sådan tillgivenhet och värme av sina samtida partivänner som Nils Karleby. Z Höglund kallar honom en "eldsjäl och fin-slipad intelligens." Albin Johansson har karakteriserat Nils Karlebys "Socialismen inför verkligheten" såsom en av de märkligaste böcker som skrivits av en självlärd. Och Tage Erlander har i första delen av sina minnen med en för denne snustorre memoärförfattare ovanlig friskhet och livlighet skildrat vilken genomgripande betydelse för hans egen politiska utveckling, som Nils Karlebys ideologiska förkunnselse hade. Autodidakten Karleby var en av den svenska socialdemokratins första teoretiker och en av de främsta. Det var till stor del hans förtjänst att den svenska arbetarrörelsen slog in på revisionismens väg. Han blev efterhand chefredaktör för Skånska Socialdemokraten — i vars spalter hans lidelsefulla idépolitiska intresse tog sig sådana uttryck att de fattiga skånska lantmännen lär ha frågat om han inte kunde skriva litet mindre om Marx och litet mer om potatis — för att småningom övergå till den måhända konge-

nialare uppgiften att redigera partitidskriften Tiden. Han dog i förtid, då sonen var helt ung.

Olle Karleby kan alltså — precis som den ungefär jämnåriga Sven Backlund — sägas vara född till socialdemokrat. Att farsarvet haft ett avgörande inflytande på dem bägge kan knappast betvivlas. Men precis som Sven Backlund bestämde sig Olle Karleby för att bli ämbetsman, icke politiker. Man tar nog inte fel om man föreställer sig att det har varit det odogmatiska i faderns senare förkunnselse som varit riktninggivande för honom. Han har varit mera benägen att ta fasta på att förståndet är en härlig sak, förutan vilket vi ej kommer någon vart, än att hänge sig åt känslans härliga svall. Därför har han också blivit administratör och inte agitator, ämbetsman, inte barrikadkämpe, företagsledare, inte folktribun — vilket inte hindrat honom att följa sin personliga övertygelse på ett sätt som blivit ovanligt i ett land där begreppet civilkurage håller på att mista sin mening.

Olle Karleby, som föddes i Hälsingborg 1918 under faderns tid i Skånska Socialdemokraten, tog studenten i Stockholm 1937. Han blev fil kand vid Stockholms högskola 1941 och samtidigt amanuens i priskontrollnämnden, där han 1944 utnämndes till sekreterare och 1946 till sektionschef. Under tiden fullföljde han sina studier och tog en pol mag 1944 och en jur kand 1948. Från priskontrollnämnden, på vars utredningsavdelning han haft ett stimulerande samarbete med bl a sedermera talmannen John Bergvall, professorn Erik Lundberg och landshövdingen Gustav Cederwall, övergick han till folkhushållningsdepartementet, där han åren 1948—49 var tf byråchef. Efter att under något år ha varit sekreterare i bankoutsottet blev han 1952 byråchef i finansdepartementet, under Per Edvin Sköld. Av alla de chefer som Karleby tjänat under sätter han Sköld högst: "han var inte bara kunnig, han hade också mod och förmåga att höja sig över partisynpunkter och se till det helas bästa ..." Man vågar nog

anta att Karleby med dessa ord formulerat det ideal han uppställt för sig själv.

I finansdepartementet fick Karleby syssla åtskilligt med försvarsfrågorna, som tidigt väckt hans intresse, och det föll sig därför naturligt att han flyttade över till försvarsdepartementet. Hans klara huvud och osedvanliga redighet och arbetsförmåga, som tidigt väckt uppmärksamhet, förde honom redan 1953 till statssekreterareposten på vilken han kvarstod ända till 1959. När han avgick från den, var det efter en schism med regeringen och regeringspartiet som väckte genljud i spalterna över hela landet. Karleby hade ej utan fog — men varför skulle också däri ligga något förklenande? — blivit kallad "generalernas man". Under sin långa tid i försvarsdepartementet hade han fått hög tanke om våra ledande militärens intelligens och kapacitet, och han delade deras mening om att den nedrustningslinje som regeringen de facto slog in på vid 50-talets slut genom sin urholkning av försvarsresurserna icke var säkerhetspolitiskt godtagbar. Då han icke lyckades vinna gehör för sin ståndpunkt hos regeringen drog han oförfärat de logiska konsekvenserna härav. Sedan han öppet kritiserat regeringens försvarspolitik och därefter erhållit tjänstledighet för att leda en besparingsutredning, anmälde han sitt utträde ur socialdemokratiska partiet, som han tillhört sedan studentåren.

Att en av socialdemokratiens erkänt främsta yngre krafter under så uppseendeväckande former lämnade partiet väckte som nämnts berättigad uppmärksamhet och fortsättningen blev ej mindre dramatiskt. I samband med schismen hade han offentligt deklarerat att det för honom var ett oavvisligt krav att vara partiobunden för att kunna verka som ämbetsman och få kraven på objektivitet, veder-

häftighet och personlig integritet respekterade. Men redan efter fyra år som generaldirektör och chef för försvarets fabriksverk lämnade han statstjänsten för den friare och mera obundna ställning som näringslivet kunde erbjuda. 1963—65 var han vice verkställande direktör i Skandinaviska banken med placering på dess göteborgskontor och år 1966 blev han chef för försäkringsaktiebolaget Hansa, sedan 1971 Trygg-Hansa. Där har han som koncernchef genomfört ett omfattande och framgångsrikt rationaliseringsarbete, som inte endast lett till nedpressning av omkostnaderna utan också till väsentligt stegrade försäljningsresultat.

Sitt varma och djupgående intresse för försvaret har han emellertid inte släppt. Bland hans många offentliga uppdrag — han har varit ledamot av en mängd utredningar och kommittéer — kan nämnas att han är ordförande i Flygvapenföreningarnas riksförbund, Allmänna försvarsföreningen och KSAK samt ledamot av Krigsvetenskapsakademien och hedersledamot av Örlogsmannasällskapet. Det kan också vara värt att notera att han är ordförande i Stockholms köpmansklubb och — Svenska Dagbladets stiftelse. Hans intressen gäller alltså inte bara försvar och näringsliv; han har en vidsträckt humanistisk bildning och är en lika ivrig läsare av skönlitteratur som opera- och konsertbesökare. Han läser med jämna mellanrum om Tegnér och Hjalmar Söderberg och Mozart är hans favoritkompositör, men han har förmodligen varit flera gånger på "Aniara" än själve Martinson. Det är något av en evig yngling över Olle Karlebys ljusa gestalt; säkert är att han, rättfärdig och klok i alla livets skiften, aldrig uppgivit den ungdomliga idealitet, som kräver respekt för objektivitet, vederhäftighet och personlig integritet.